

ŞANLIURFA İLİ VE İLÇELERİNDE COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ (CBS) VE UZAKTAN ALGILAMA (UA) KULLANILARAK YEŞİL ALANLARIN YETERLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

Abdurrahman YASUBUGA
Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Çevre Müh. Bölümü, Osmanbey
Yerleşkesi, 63050 Şanlıurfa, Türkiye
Danışman: Prof. Dr. Sinan UYANIK
(suyanik@harran.edu.tr)

ÖZET

Yeşil alan ve parklar, ekolojik, ekonomik, toplumsal, fiziksel ve estetik işlevleri ile kaliteli yaşam çevrelerinin oluşumunda önemli rol oynarlar. Herhangi bir şehirde yeşil ve park alanlarının insan ihtiyacı düzeyinde olması, orada yaşayan toplumun sosyo-psikolojik yapısına olumlu etki yapar.

Şehir yapıları içerisindeki yeşil alanları, amaçları ve özelliklerine göre farklı gruplarda sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada, öncelikle Şanlıurfa şehrinde yeşil alanların mahalle düzeyindeki dağılımı Uygulama İmar planı kullanılarak incelenmiştir. Ardından mekânsal dağılımı yapılan yeşil ve park alanların birbirleriyle olan uzaklıkları ve bulunduğu alanın kapsadığı miktar analiz edilmiştir. Ayrıca, Şanlıurfa şehrinde kişi başına düşen yeşil alan miktarı gelişmiş ülkeler ile de kıyaslanmıştır. Sonuçta elde edilen bulgulardan Şanlıurfa şehrinde yeşil alan ve parkların ülkemizdeki gelişmiş şehirler ile gelişmiş ülkelerdeki şehirlere oranla daha düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal planlama, şehir içi arazi kullanımı, Şanlıurfa Şehri, yeşil alan ve parklar

GİRİŞ

Sürdürülebilir bir şehir oluşturabilmek için Uygulama İmar planlarında yeteri kadar park ve yeşil alanlara önem vermektir.

Şehrsel yeşil alanlar, ağırlıklı olarak toprak, çimen, çalılar ve ağaçlar gibi muhafazasız, geçirgen, yumuşak yüzeylerden oluşur. Şehrsel doku içerisinde farklılaşan fonksiyonlar arasında parklar, şehirde dinlenme ve eğlenmeye olanak sağlayan rekreasyon alanlarıdır. İnsanların dinlenme, eğlenme, çeşitli sosyal etkinliklere katılma ihtiyacını karşılayan ve tüm şehre hizmet veren en kapsamlı rekreasyon birimleri ise “Şehir Parkları” olarak ifade edilmektedir.

Ekonomik yapısı ne olursa olsun, açık ve yeşil alanların, kent ve kasabaların hepsi için önemi büyüktür. Kentlinin ruhsal ve fiziksel gereksinimlerini karşılamaktan, doğal zenginliklerin korunmasına, turizmin gelişmesinden, oturma alanlarıyla ticaret ve sanayi alanları arasında tampon bölgeler oluşturmaya, yaya ve taşıt dolaşımını kolaylaştırmaya varıncaya değin bu yerlerin sağladığı yararlar büyüktür. Kültürlerin doğaya bakışları ve değer yargıları, kentsel yeşil alanların kullanımlarını etkilemektedir. Türk toplumu, alışkanlıkları ve doğaya yakınlığı nedeniyle kentsel mekânlarda yeşil alanlara önem vermiştir.

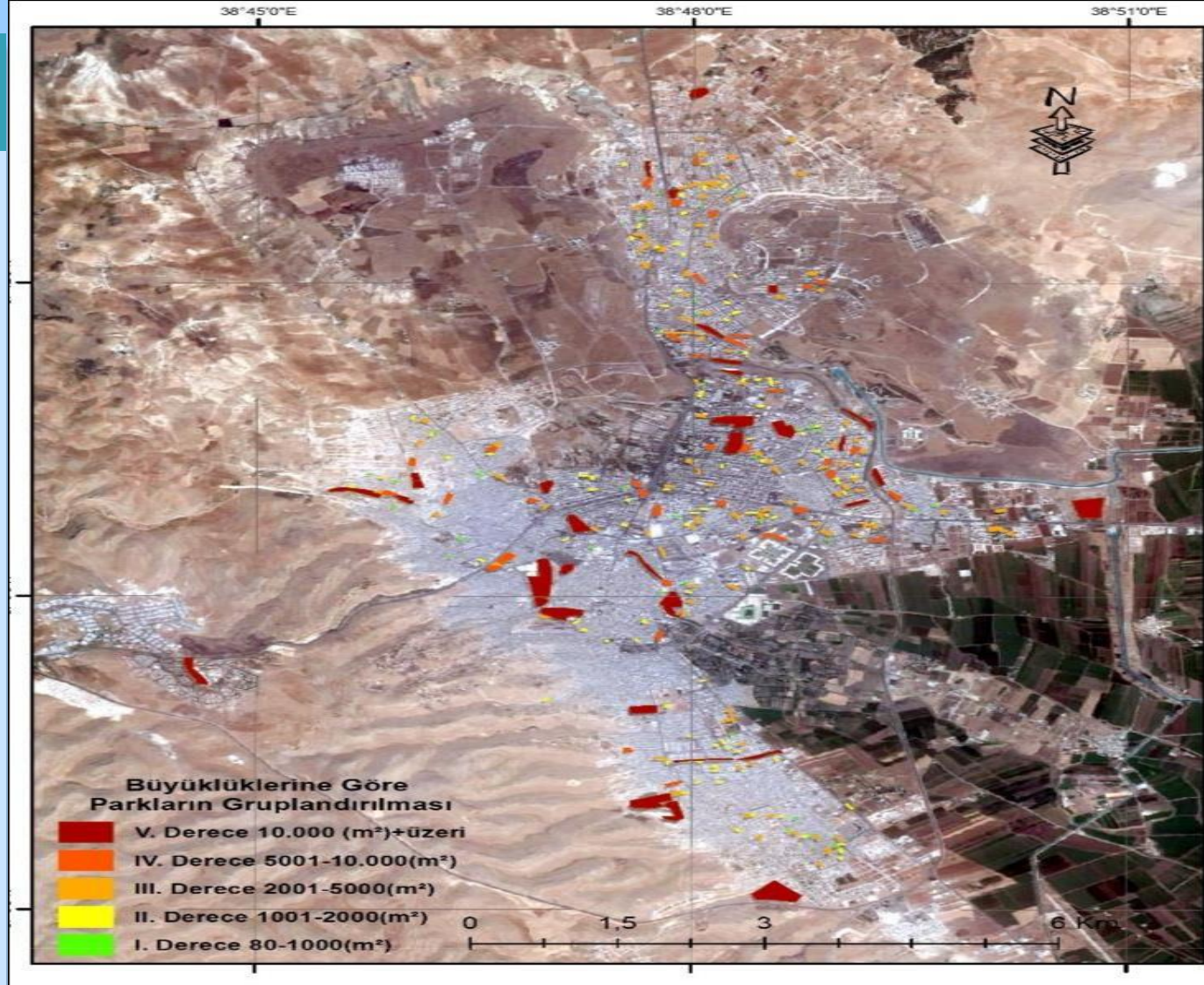
Yeşil alanlar, hava iyileştirme açısından önemlidir (Al-Ballaa, Comber ve Smith, 2012, s.2). Yeşil alanlar, karbon döngüsünün önemli bir aracıdır. Şehrsel yerleşme alanındaki yeşil alanlar karbondioksit ve diğer kirlenici maddeleri azaltmakta son derece etkilidir. Bunun yanında yeşil alanlar ve parklar, güneşin parlaklığından ve ısısından insanları olumlu yönde korunmasına yardımcı olmaktadır.

Açık ve yeşil alanlar her zaman şehre güzellik katsın diye değil, geçmişte farklı amaçlar için de kullanılmıştır. Şehirlerin aşırı ölçüde büyümesini sınırlandırmakta bir araç olarak yararlanıldığı da olmuştur. Nitekim Londra için hazırlanan “yeşil kuşak” (green belt), tamamen şehrin belli alanlarda büyümesini bloke etmek için geliştirilerek oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi bir şehir için yeşil ve parklar alanlar, neredeyse o şehrin can simidi niteliğindedir. kentin fiziki, sosyal, ekonomik yapısı ile yaşanabilirliği, ekolojik çevre korunması, kent estetiği, eğitimi, rekreasyonu ve çocukların eğitime katkıları gibi pek çok boyutta kent üzerinde etkileri bulunan açık ve yeşil alan sistemi bileşenleridir.

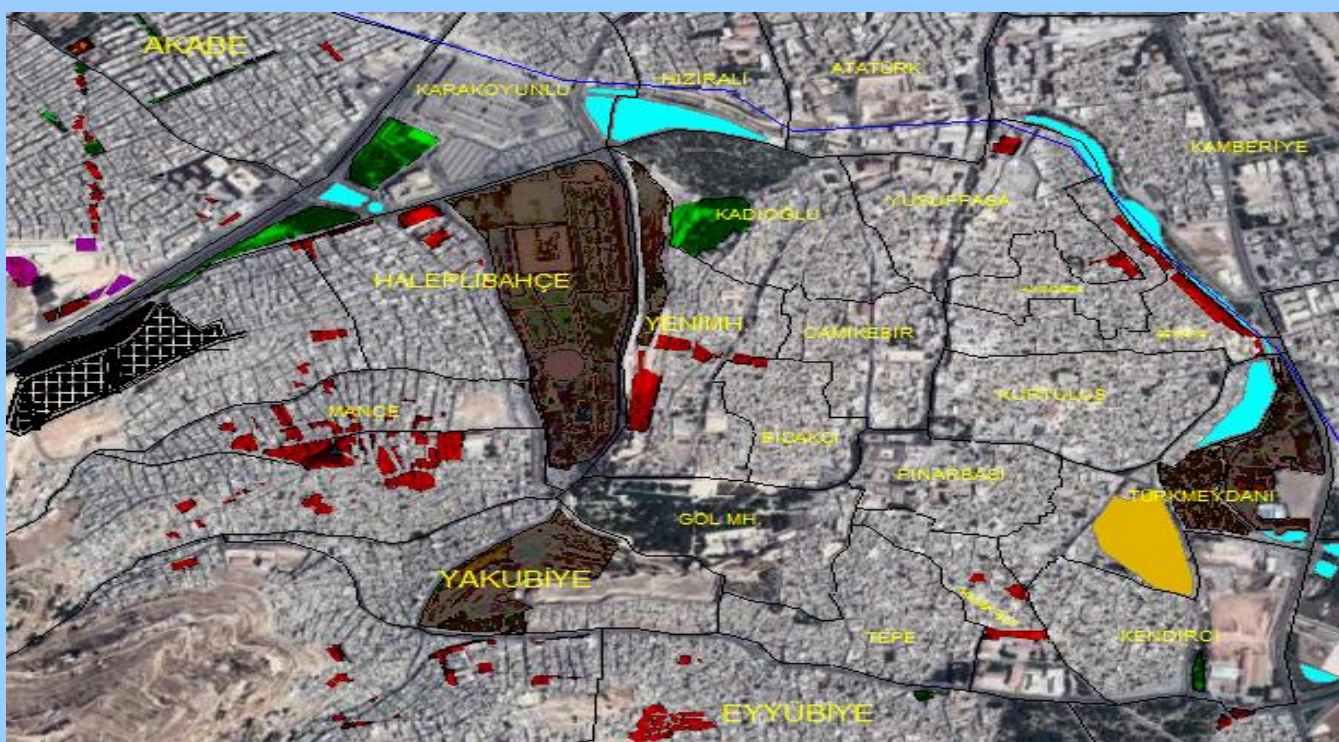
YÖNTEM

Bütün bu idari tasniflerin ötesinde Şanlıurfa şehri, konum itibarıyla önemli ticaret yollarından İpek ve Baharat yollarının kesiştiği noktada kurulmuştur. Başka bir ifade ile, Şanlıurfa şehri, bugün de olduğu gibi, coğrafi konumu itibarıyla tarih boyunca kuzey ile güney ve batı ile doğu arasında bir kesişme noktasında yer almıştır.

Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin kurulu bulunduğu illerde büyükşehir teşkilatının hizmetlerini kolaylaştırmak için şehir içinde yer alan birkaç mahalle veya semti kapsayan alanlarda kaymakamlık teşkilatı oluşturularak yeni ilçeler kurulmuştur. Buradan hareketle, büyükşehir statüsündeki il merkezlerini kendi içindeki bölümlenmeye göre her bir ilçe merkezini farklı bir şehirmiş veya yerleşmemiş gibi algılamak veya algılatmak çok yanlıştır. Bu durum Şanlıurfa şehri için de geçerlidir. Çünkü 06/12/2012 tarih ve 28489 sayılı büyükşehir yasasıyla Şanlıurfa ili, büyükşehir statüsüne kavuşturulmuştur. Bu çerçeveden hareketle, Şanlıurfa şehri, büyükşehir yasası kapsamında 3 merkez ilçe kaymakamlığı ayrılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, genel olarak Şanlıurfa şehri olarak ele alınmakla birlikte elde edilen verilerin ilçeler bazında olması nedeniyle daha çok idari olarak mahalle ve merkez ilçeler (Karaköprü, Haliliye ve Eyyubiye) kavramı kullanılmıştır.

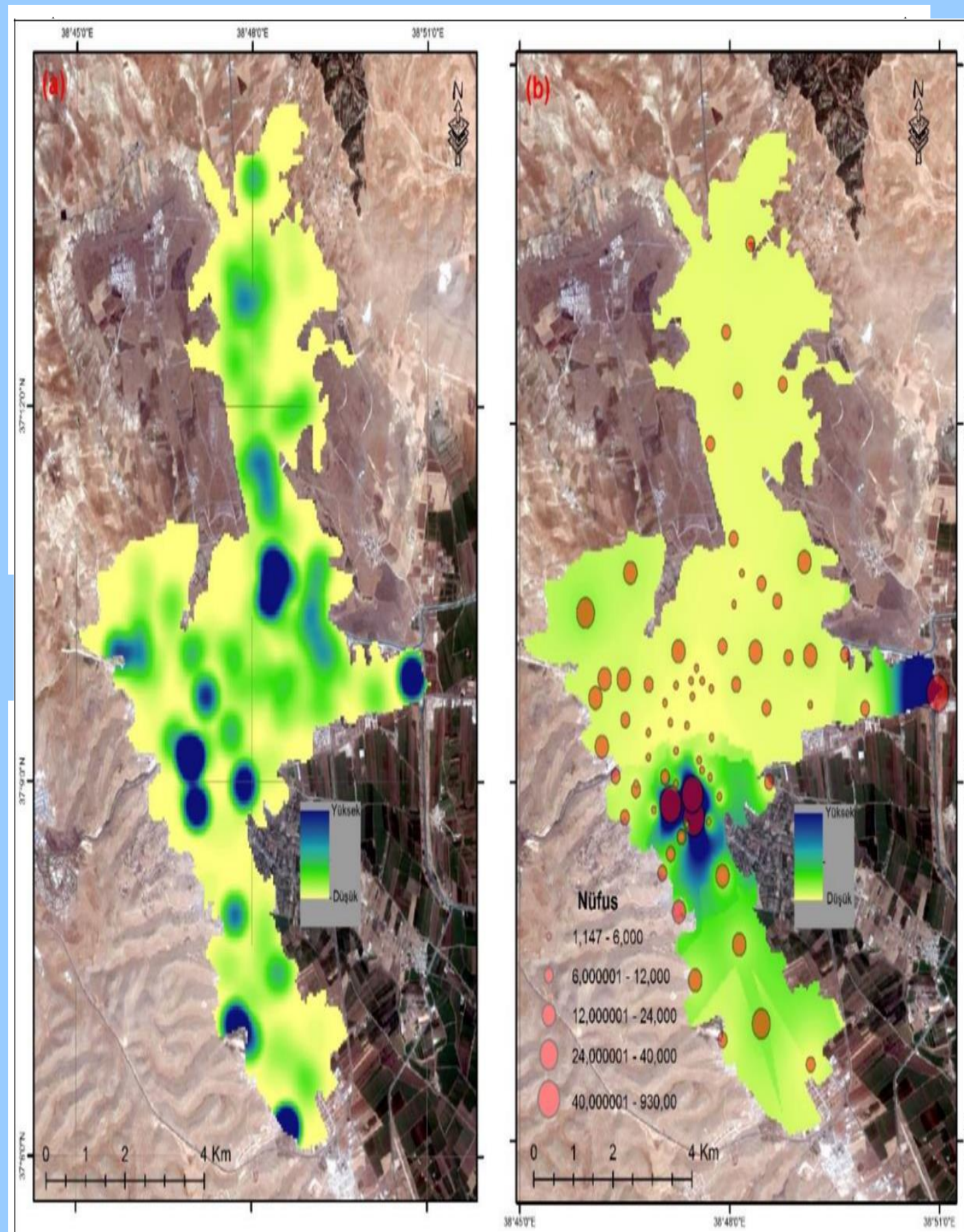
Şanlıurfa Şehrinde parkların büyüklüklerine göre sınıflandırılması.

Eyyübiye İlçesi Kadıkendi ve Batıkent Mahallerinde mavi renkle gösterilen yerler yapılmamış park alanlarıdır.

Eyyübiye İlçesi Kadıkendi ve Batıkent Mahallerinde mavi renkle gösterilen yerler yapılmamış park alanlarıdır.

a) Mahalle düzeyinde yeşil alanların yoğunlaştığı bölgeler (b) Mahalle düzeyinde nüfus yoğun olduğu bölgeler göre

Şekil 4: Dünyada ve Türkiye’de şehirlere göre yeşil alan dağılımı (kişi/m²)

BULGULAR

Sayısal Olarak Yeşil Alan ve Parkların Dağılışı

Şanlıurfa şehrinde toplam 305 park bulunmaktadır. Bu parkların en küçüğü 80 m² ile Karaköprü ilçe merkezinin Çankaya mahallesinde yer alırken; en büyüğü de 370.000 m² ile aynı ilçenin Karşıyaka mahallesinde yer almaktadır.

Şanlıurfa şehrinde parkların (305 adet) merkez ilçelere dağılımına bakıldığında, Karaköprü ilçe merkezinde 60, Haliliye ilçe merkezinde 138 ve Eyyubiye ilçe merkezinde ise 107 park bulunmaktadır. 2012 yılında Büyükşehir yasasıyla ilçe olan Karaköprü ilçe merkezinde sadece 16 park bulunurken, son 4 yıl içerisinde 49 park daha yapılmış olması dikkat çekicidir (Tablo 1).

Mahalleler düzeyinde parkların dağılımına bakıldığında da dengesiz bir dağılımın olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Haliliye ilçe merkezinin en büyük mahallelerinden birisi 16.313 nüfusuyla Yavuz Sultan Selim mahallesidir ve bu mahallede herhangi bir parkın bulunmaması dikkat çekicidir. Bunun yanında Haliliye ilçe merkezinde Şair Şevket, Mimar Sinan, Bahçelievler ve Akpınar mahallerinde de herhangi bir park bulunmamaktadır. Söz konusu ilçede en fazla park sayısına sahip mahallesi ise 34.703 nüfusuyla toplam 17 parka sahip Devteyşi mahallesidir. Devteyşi mahallesini, 16.653 kişilik nüfusuyla toplam 16 parka sahip Veysel Karani mahallesi izlemektedir. Haliliye ilçe merkezindeki Şehitlik, Sultan Fatih, Refahiye, Hızmalı, Cengiz Topel, Atatürk ve Bağlarbaşı mahallelerinde de birer park bulunmaktadır (Tablo 1).

Eyyubiye ilçe merkezinin 35 merkez mahallesinde 107 park bulunmaktadır. Park sayısının en fazla olduğu mahalle 30.120 nüfusuyla Hayyatı Harrani Mahallesi olup, toplam park sayısı 22’dir. Hayati Harrani mahallesinden sonra 13.782 nüfusuyla Batıkent Mahallesi gelmektedir. Bu durumda mahallelerde bulunan park sayısı ile nüfus arasında doğru bir orantı olmadığı görülmektedir. İlçe merkezinde Yakubiye, Türk Meydanı, Topdağı, Tepe, Kendirci, Kadioğlu, Göl, Beykapusu, Eyyubiye ve Buhara mahallelerinde ise birer park bulunmaktadır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Şanlıurfa şehrinde yeşil alan ve parklara ilişkin elde edilen sayısal veriler CBS kullanılarak yapılan analizlere göre kent merkezinde toplam aktif yeşil alan miktarı **2.466.729 m²** olup kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı ise **3.82 m²**’dir.

Şanlıurfa şehrinde park ve yeşil alanların durumlarının işlevsel yönden dağılımları incelenildiğinde, nüfusun fazla olduğu yerlerde yeşil alan miktarı az iken, nüfusun az olduğu yerlerde ise yeşil alan miktarının fazla olduğu saptanmıştır. Daha açık bir ifade ile eski ve yoksul mahallelerde yeşil alan ve dolayısıyla parkların az olduğu, yakın tarihlerde ortaya çıkan mahallelerde ise hem yeşil alan hem de park sayısının belirgin bir şekilde fazla olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Şanlıurfa şehrinin sağlıklı, modern ve yaşanabilir bir mekân haline getirmek için, yeşil alanların nitelik ve niceliğini bilimsel ve teknik kriterler dikkate alınarak planlamak, uygulamak ve sürekliliğini sağlamak ile mümkündür. Kent içindeki tüm açık ve yeşil alanlar, zaman içindeki değişimler için süreklilik ve esneklik sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır.

REFERANSLAR

Al-Ballaa, H., Comber, A. & Smith C. (2017). *Distribution Pattern Analysis of Green space in Al-Madinah Using GIS*. University of Leicester: Department of Geography.

Benek, S & Şahap, A. (2016). Uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemleri kullanarak şehrsel gelişimin arazi kullanımına etkisinin incelenmesi: Şanlıurfa Şehri örneği. *Turkish Studies*, 11(8).

Boyacı, E. (2010). *Ülkemizde kent parkı işlevlerini belirleyen etmenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Dunnett, N., Swanwick C. & Woolley, H. (2002). *Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces*, Department of Landscape, University of Sheffield Department for Transport, Local Government and the Regions. London.

Önsekiz, D. & Emür H. S. (2008). Kent parklarında kullanıcı tercihleri ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 69-104.

Önder, S. & Polat, T.A. (2012). Kentsel açık-yeşil alanların kent yaşamındaki yeri ve önemi. *Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*, 19 Mayıs, KONYA.

Özçağlar, A. (2005). Türkiye’de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-25.

Özdemir, A. (2009). Katılımcı kentli kimliğinin oluşumunda kamusal yeşil alanların rolü: Ankara kent parkları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1, 144-153.

Tümetekin E. & Özgüç, N. (2006). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*. Ankara: Çantay Yayınları.

Yıldız, A. & Akpınar, A. (2011). Yeşil alan kullanımı ve yeşil alan gereksinimi üzerine bir araştırma İstanbul ili Fatih ilçesi örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 10, 81-96.